

МОТИВАЦІЙНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДИНАМІКИ

О. О. Завгородня, к. э. н., доцент, докторант, Національна металургійна академія України, Elenzav@gmail.com

У статті розкривається специфіка будови мотиваційного механізму інноваційної динаміки. Надається характеристика його первісних елементів – інноваційних потреб та інноваційних інтересів, обґрунтовується їх інстинктоїдне походження. Аналізується взаємозв'язок між онтологічною конкретикою актуальних економічних суперечностей та інноваційних потреб.

Ключові слова: еволюційні імперативи, інстинкти, інноваційні потреби, інноваційні інтереси, спадковість, мінливість, суперечності.

Постановка проблеми. Сучасна економічна онтологія представлена множиною конкретних форм, кожна з яких породжується певним типом активності економічних суб'єктів, уособлює їх специфіку та вирізняється у чомусь унікальними результатами. В умовах сьогодення роль каталізатора і провідного чинника загальносистемної процесуальності виконує *інноваційна динаміка, спеціалізована на спрямованих якісних перетвореннях людинорозмірної реальності й подоланні обмежень її саморушності в стохастично-мінливому зовнішньому середовищі*. Протягом останніх десятиріч саме вона забезпечує понад 70% приросту глобального продукту світу, прискорюючи техніко-економічний та соціально-економічний час, задаючи вектори структурних зрушень на всіх рівнях глобальної економіки та підкорюючи собі її відтворювально-циклічні механізми. Безальтернативність інноваційного шляху самозбереження і розвитку у вирі перемін зумовлює високу актуальність проблем, пов'язаних із мотивуванням економічних акторів до участі в інноваційних процесах, насамперед стимулюванням їх інноваційної активності, наданням нано- та мікро-проявам інноваційності суспільно-корисної спрямованості і масового характеру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню та аналітиці теоретико-методологічних і прикладних аспектів мотивації інноваційної діяльності присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених. Знаковими в цьому плані є роботи Ю. Бажала [1], С. Глазьева [2], К. Крістенсена [3], Р. Нельсона і С. Уінтера [4], Л. Фе-

дулової [5], Г. Чесбро [6], Й. Шумпетера [7], Ю. Яковця [8]. Слід визнати, що незважаючи на чисельні дослідницькі результати багато питань залишаються невирішеними, через що інноваційна версія теорії мотивації ще не набула відносної цілісності та завершеності. Досі не вдається ні знайти ефективний варіант синтезу фрагментарних мікрорівневих розробок, сфокусованих на мотиваційній складовій виробництва, комерціалізації чи споживання інноваційних благ; ні вдало сполучити здобутки фундаментальної економічної науки із відповідними вагомими досягненнями інноваційного маркетингу та менеджменту. Однією із причин, що перешкоджає інтеграції диверсифікованих досліджень, є відсутність вихідних збагачених інноваційним контекстом наукових уявлень про зміст, будову та засади функціонування мотиваційного механізму, їх забезпеченість уніфікованим категоріальним апаратом.

Формулювання мети статті. Метою даної статті виявлення й розкриття ознак і властивостей, притаманних механізму мотивації інноваційної діяльності, уточнення сутності та змісту його первісних базових елементів – інстинктоїдних потреб розвитку та інноваційних потреб, визначення передумов їх загострення й задоволення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Субстанцією економічного буття є *економічна активність людини*. З огляду на її (людини) подвійну біо-соціальну природу в цій активності з певним ступенем умовності можна виділити дві взаємопов'язані, комплементарні й суперечливі складові –

свідому, цілеспрямовану діяльність та несвідому, інстинктивну поведінку [9, с.10]. Невпинним двигуном першої є усвідомлені потреби, інтереси і дотепер не досягнуті цілі; другої – закарбовані у глибинах генетичній пам'яті та модифіковані під впливом соціалізації і інституціоналізації *інстинкти*. Така дуальність в контексті об'єктивної еволюційної логіки – первинності біологічного (навіть в його частковій заперечності) перед соціальним визначає конструктивні особливості будови мотиваційного механізму і пояснює наявність у ньому відносно стійкого до впливу часу архітектонічного «ядра», утвореного множиною потреб інстинктоїдного походження.

Інстинкти – це вроджені й набуті адаптивні механізми, що є виключним надбанням усіх наділених нервовою системою та спроможних до рефлексії представників живої природи, налаштованим на їх родові фізіологічні, морфологічні і функціональні властивості та обумовленим специфікою їх взаємодії із середовищем [10, с. 67–68]. В узагальненому сенсі вони визначаються як *сукупність спадково детермінованих прагнень та типових для нормальних представників даного виду алгоритмізованих програм дій (моделей поведінки), що рефлекторно починають виконуватися за певних обставин та забезпечують задоволення відповідних потреб* [11, с. 24].

Зазначимо, що саме конкретика ситуації є тим критерієм, за яким в архіві закодованих поведінкових програм актора еволюції знаходиться й активується дійсно необхідна. Під час спостереження за середовищем та самореференції вибір здійснюється майже миттєво через встановлення зв'язку: «відчуття подразника (потреби-збудника певної сили) → генерація спонукального імпульсу, енергія якого визначається гостротою потреби → рефлексія → у разі відчутно потужного імпульсу виникнення неопорного поривання щось зробити і змінити заради задоволення загостреної потреби → вибір адекватної схеми дій із набору вже відомих, у разі відсутності такої модифікація наявних чи інноваційна розробка → динамічна реакція (перехід із стану невдоволення до стану задоволення, до іншого рів-

новажного стану або відновлення вихідного)».

За змістом *економічні інстинкти* – це історично обумовлений, вистражданий у боротьбі за виживання у вельми специфічних умовах, дбайливо збережений, акумульований і закарбований в надрах генетичної пам'яті економічної системи безцінний досвід щодо:

а) ефективних та еволюційно безпечних індивідуальних і колективних способів задоволення відтворювальних потреб акторів, спрямованих на їх самозбереження у довгостроковій перспективі;

б) сформованих шляхом еволюційної селекції та визнаних переважною більшістю членів соціуму сталих моделей кооперативної й конкурентної поведінки, які:

- «обслуговують» типові життєві цикли й визначають поведінку акторів в широкому діапазоні соціально-економічних ситуацій, що періодично повторюються із незначними відхиленнями;

- сприяють знаходженню компромісу між індивідуальними цільовими пріоритетами;

- не дозволяють поодиноким поведінковим девіаціям суттєво впливати на макростабільність;

в) побудови оптимальної моделі соціально-економічних взаємовідносин та взаємозв'язків. Перші уособлюють *казуальність, взаємообумовленість, співбуття явищ і процесів, розподілених у часі*, та зумовлюють *генетичний і структурний зрізи рухливості* системи. *Взаємовідносини* є втіленням *одночасної сталої взаємозалежності* («небайдужості») елементів системи один від одного. Вступаючи в них, вони затверджують факт свого існування, самовизначаються, проявляють свої наміри і відношення до оточення, презентуються притаманні кожному з них якості та властивості. Останні є причиною і приводом неіндиферентності, вказівкою на можливі спільні точки дотику – потреби і інтереси зацікавлено-небайдужих елементів – та на напрями і характер їх потенційних взаємовпливів. Саме взаємовідносинам належить пріоритетність при реалізації принципу всезагального зв'язку та визначенні загальносистемних

функціональних залежностей.

«Поради» щодо конструювання досконалої структури ґрунтуються на основоположних універсальних принципах організації живої матерії, як-от: самовідтворення, самоорганізації та саморегуляції, адаптивності, наступності й мінливості спадкової інформації, її вибіркової селекції за критеріями еволюційної раціональності (економічності, ефективності, структурної стійкості і сталості, конкурентоспроможності, відтворювального потенціалу); помірної відкритості і мінімізації залежності від середовища; функціональної доцільності тощо [12, с. 45–49] тощо.

У соціумі можливі три варіанти вертикально-горизонтальної передачі зазначеного досвіду. По-перше, *вроджений*, коли *нащадок безпосередньо отримує від попереднього покоління гени* – матеріальні носії інстинкту – та одночасно наділяється ними якостями, що дозволяють рефлексивно діяти за закладеною програмою без додаткового навчання.

По-друге, *редуплікаційний*, що передбачає *спільне використання такого невичерпного ресурсу як родова(колективна, суспільна) генетична пам'ять*. Певний індивід при його комунікаціях із носіями інформації отримує знання про ефективні стереотипні моделі поведінки, імітує їх, закарбовує у власній пам'яті їх абсолютні чи несуттєво модифіковані копії та одночасно напрацьовує якості, необхідні для їх реалізації.

По-третє, *новаційно-рутинізаційний*, при якому певний індивід усвідомлено чи випадково *створює нові варіанти досягнення тих чи інших цілей*, неодноразово випробовує їх та у випадку доведеної успішності узвичаює (рутинізує). Саме цей спосіб дозволяє актору еволюції повноцінно самореалізуватися при стрімких істотних змінах середовища. Тоді, коли генетично детерміновані моделі поведінки, що відображають досвід минулих поколінь, морально старіють і втрачають актуальність внаслідок зміни вихідних передумов реалізації. Чим швидше й радикальніше змінюються умови існування, тим менш корисним є досвід попередників і більше вагомим індивідуальний досвід сучасників. Він набувається різними

шляхами, в основі яких лежить здатність до навчання і здатність творити й сприймати нове. У цьому випадку відбувається актуалізація творчих потенцій людини, уречевлення та олюднення *креативної* складової її сутнісних сил, визначальним атрибутом яких є *здатність до генерації, впровадження та засвоєння нового*.

Зрозуміло, що питання про природу креативності не є предметом економічного дискурсу. Нам достатнього визнати, що *цей дар природи є вродженою родовою властивістю homo sapiens*, усі представники якого наділені нею нерівномірно з дуже високими показниками дисперсії. Оскільки ж потенціал творця апріорі закладений в кожну людину, то згідно із принципом функціональної доцільності він обов'язково має бути реалізований. Відповідно мають бути напрацьовані й закріплені в генетичній пам'яті моделі поведінки, що забезпечують таку реалізацію.

Загалом множина інстинктів, що визначає простір поведінкової економічної активності будь-якого актора, може бути охарактеризована за структурними і кількісними параметрами. Так, систематизуючи та упорядковуючи множину відомих інстинктів, еволюціоністи видобувають їх трирівневу ієрархію (рис. 1). На її верхівці є лише один безумовний імператив – «прагнення «тваринної душі» за будь що жити» [13, с. 87].

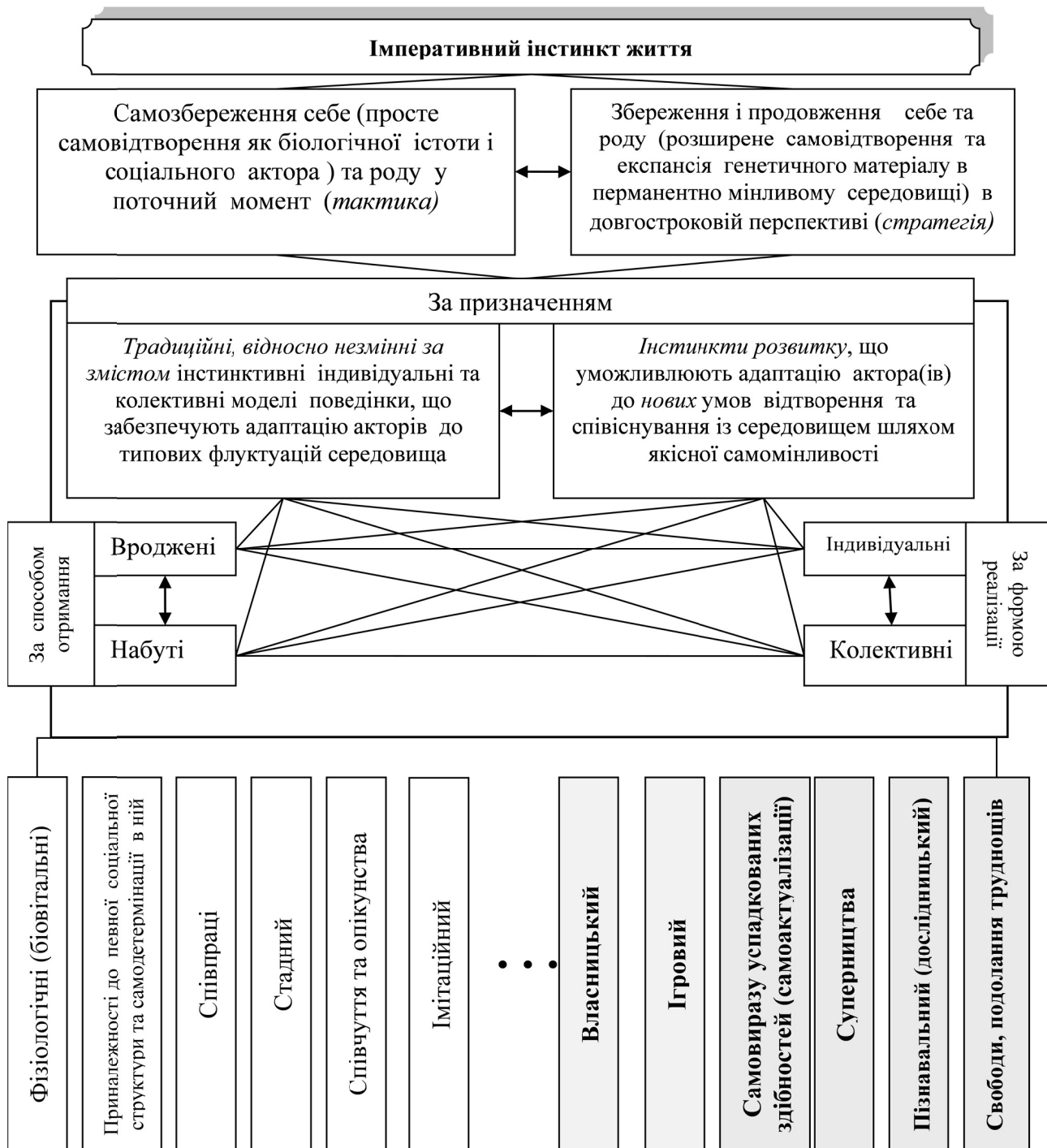
Другий рівень «піраміди» інстинктів представлений інстинктами *самозбереження та продовження роду* – також базовими за статусом, призначеними задовольняти відтворювальні потреби, зберігати біологічне й соціальне життя окремого індивіда як в поточний момент (тактика), так і в найвіддаленішому майбутньому (стратегія).

Предбачається, що там індивіда представлятиме його генетичний матеріал, міжчасовий трансфер якого можливий у прямий та непрямий спосіб.

Успіх вирішення цієї багатофакторної задачі залежить від *адапбельності* дійових осіб, тобто від їх здатності швидко й адекватно реагувати на виклики та флуктуації середовища. Диференціація останніх на типові і нетипові дозволяє розподілити усі

інстинкти й інститути, що реагують на них, на дві групи. Перша, *традиційна*, спеціалізується на технологіях відтворення як в умовах відносної незмінності зовнішнього

середовища та безконфліктності внутрішнього, так і на регуляторі *типових* дестабілізаційних впливів.

Розроблено автором із використанням: [14, с. 60]

Рис. 1. «Піраміда» інстинктів людини

Оскільки чи не єдиним засобом пристосування до нетипових флуктуацій є набуття нової якості, то кожний з акторів повин-

ний мати групу *інстинктів розвитку*. Їх провідна функція – *моніторинг, рефлексія та задоволення потреб економічних акторів*

у *якісній самомінливості* заради адаптації їх відтворювальних та/або стабілізаційно – регуляторних механізмів до новачій середовища. Шанси виконати еволюційну місію підвищуються при подоланні різноманітних обмежень, що перешкоджають самовиразу й самореалізації акторів, та збільшенні їх *ступенів свободи – об'єктивної міри варіативності руху*. Її основа – свобода обирати, які потреби задовольняти, в якій черговості, в який спосіб і з яким кінцевим результатом.

На нижчому щаблі «піраміди» знаходяться усі інші інстинкти. Вони розглядаються як синархічні, часткові випадки базових й аналізуються в контексті задоволення імперативних еволюційних потреб. Інстинкти, орієнтовані на задоволенні потреб розвитку, на рис. 1 позначені сірим кольором.

Так, *ігрова активність* – участь у відносно безпечних вправах з підготовки до дорослого життя, дозволяє кожному індивіду вже на початковій стадії онтогенезу:

- розвивати вроджені потенції, «тренувати» мозок – внутрішній мультизадачний центр управління та підвищувати його продуктивність щодо збору та обробки інформації;
- опановувати природний та артефактний світи, отримувати шляхом проб і помилок мінімально необхідний набір знань та навичок з виживання в середовищі;
- удосконалювати спадково закріплені реакції, імітуючи типові ситуації, моделюючи їх з певними сценарними відхиленнями та коригуючи поведінку за результатами імітації й моделювання;
- поповнювати арсенал форм особистої та колективної активності, урізноманітнювати та нагромаджувати корисний досвід соціально обумовлених взаємовідносин;
- експериментально визначатися із індивідуальними і суспільно прийнятними межами припустимого.

Саме завдячуючи іграм, кожний індивід вже на початку життєвого шляху сприймає зміни як об'єктивну реальність, при звичається до процедур відкриття нових можливостей.

Інстинкт самовиразу (самоствердження, самоактуалізації) зумовлює певну

егоцентричність поведінки людини, її спрямованість на виконання еволюційної місії, зокрема:

- пізнання і прийняття своєї природи з її сильними та слабкими сторонами;
- з'ясування природного покликання, відповідну якомога повнішу реалізацію вроджених здібностей і функціональних потенцій, їх розгортання й нарощування протягом усіх дієспроможних фаз життєвого циклу із супутньою компенсацією природних слабкостей;
- провокування небайдужого ставлення до себе з боку оточення, доведення йому власної корисності й спроможності зробити гідний внесок у архів генетичної пам'яті.

Інстинкт суперництва мотивує до:

- домінування у соціальних взаємовідносинах і взаємодіях, коригування їх відповідно до особистих прагнень і потреб;
- пошуку найефективніших способів реалізації індивідуальних конкурентних переваг і задоволення відтворювальних потреб;
- активної боротьби за обмежені ресурси й сфери впливу в агресивному середовищі;
- постійної готовності відповісти на загрози конкуренції та вдосконалення методів їх виявлення.

Пізнавальний (дослідницький) інстинкт обумовлює та задовольняє постійний інформаційний «голод», спонукає актора до невпинного пошуку нової інформації та вражень навіть в умовах особистої небезпеки.

Без *інстинкту подолання (свободи)* було б неможливо задовольнити ту чи іншу потребу при наявності різноманітних перешкод. Воля до їх подолання, експериментування з різними формами і способами поведінки заради досягнення мети виявляються життєво необхідними для індивіду та виду і тому закріплюється в генетичній пам'яті. Щодо потреб у свободі, то навіть філософи зазнають труднощі з їх однозначною дефініцією, хоча в переважній більшості випадків визнають їх невід'ємною часткою людської природи і унікальним каталізатором еволю-

ції. Остання в даному контексті визначається як мультилінійний стохастичний процес розкриття й нарощування внутрішніх потенцій людини і суспільства, їх трансграничних переходів через наявні суб'єктивно-об'єктивні межі можливого, перетворення небуття в буття, а дотепер невідомого у відоме.

Стисла характеристика інстинктів, відповідальних за розвиток, буде логічно незавершеною без згадування про власницький інстинкт. Його приналежність до групи розвитку має цілком логічне пояснення: *будь-які форми активності актора набуватимуть сенсу лише тоді, коли в нього є реальна можливість особисто (самостійно чи спільно із кимось) отримати від них зиск, скористуватися їх результатами із адекватною чи надлишковою компенсацією витраченого часу та зусиль*. Стосовно еволюційної доцільності, то вона проявлятиме себе за умов, що інтерналізація результатів – перетворення зовнішнього у внутрішнє, чужого у своє, свого традиційного в новаційне – матиме необоротний кумулятивний характер й з'явиться шанс на передачу надбань у спадок наступним поколінням.

Загалом визнано, що чим вищий ступінь рівень розвитку центральної нервової системи біоістоти і потужніші її контури зворотного зв'язку, тим змістовно багатший її набір інстинктів та інстинктоїдних потреб, більші за обсягами індивідуальна та родова генетична пам'ять. Зокрема в ній зберігаються альтернативні варіанти задоволення окремих і комплементарних потреб, доступ до яких є передумовою гнучкості, варіативності й інколи не прогнозованості поведінки її носіїв. Відповідно людина, що вийшла за межі царства тварин в сфері соціо- та техногенеза, частково заперечує в собі біологічне і переважно долає природні обмеження жорсткої поведінкової детермінації. В її випадку мова може йти лише про найбільш імовірнісний варіант поведінки за тих чи інших обставин, про її схильності діяти певним чином, чи, навпаки, уникати певних способів рішення проблем. І загалом про властиву лише *homo sapiens* динамічну, лабільну, відкриту новому досвіду соціалізовану систему інстинктивних та неінстинкти-

вних форм активності.

Логічно припустити, що максимальна розмірність такої системи є похідною від розмірності відкритої множини *основоположних метапотреб*, що виникає і розвивається як результат діалектики загального, особливого та одиничного в онтогенезі актора. Кожна з метапотреб уособлює цілком конкретний напрямок(вісь) його руху і представляє собою сформовану за певною логікою систему зовнішньо девіантних потреб, споріднених за природою нужди й роллю в процесі відтворення. Разом вони можуть бути розподілені на три відносно автономні комплементарні групи, що тісно корелюють із атрибутикою економічного буття [14, с. 245–246]. Серед них:

- *група «Е» (existence)* – потреби, задоволення яких є необхідним для існування (функціонування) економічного актора, його виживання, самозбереження і простого відтворення(абсолютний імператив або задача-мінімум, при не вирішенні якої втрачає сенс усе інше);
- *група «R» (relatedness)* – потреби внутрішньої структурної упорядкованості, інтегративні потреби приналежності до певної структури вищого рівня організації, потреби гармонізації взаємовідносин із навколишнім середовищем, знаходження у ньому власної ніші економічної активності тощо;
- *група «G» (growth)* – потреби саморозвитку й відтворення з елементами експансії (задача – максимум).

Особливе місце в групах «R» і «G» займають *інноваційні потреби* – динамічні стани економічних акторів, *напруженість* яких зумовлюється *загрозами їх самовідтворенню за наявного стану людинорозмірної реальності і спонукає до її цілеспрямованого якісного оновлення*.

Інноваційні потреби є породженням інстинктоїдних потреб розвитку. При висхідному сходженні останніх із підсвідомості у свідомість актора зберігається їх змістовна складова – об'єктивна необхідність змін, тоді як актуалізація набуває певної специфіки і збагачується. Окрім рівня рефлексії ми можемо назвати серед основних відмінностей: джерела, момент та причини ініціації

(загострення); характер реагування на зміни; безпосередній об'єкт зміни, тип та спосіб реагування тощо (табл. 1).

Окремий наголос треба зробити на ще одній властивості інноваційних потреб. Вона детермінована неоднорідністю економічних акторів, диференціацією окремих економічних особистостей за якісними характеристиками сутнісних сил, насамперед, потужністю їх креативної складової. Наявність вроджених розбіжностей зумовлює індивідуальні особливості щодо передчуття, відчуття та усвідомлення акторами потреб розвитку. Для частки з них ці потреби так і залишаються неусвідомленими; комусь для усвідомлення знадобиться потужний зовнішній шок; для когось нонконформізм, авангардизм і свідомі переміни стають сенсом й

лейтмотивом життя тощо. До речі, за результатами досліджень Е. Роджерса, інноваційна невгамовність є характерною доміантною ознакою поведінки лише 2,5% економічних суб'єктів, тоді як 16% з них демонструють відносну байдужість до будь-яких форм мінливості [15, р. 78].

Як відомо, загострення й визрівання економічних потреб передбачає їх поетапну трансформацію спочатку в економічні інтереси, а потім і в цілі їх носія. Інноваційні потреби не є виключенням з цього правила. У породжених ними *інноваційних інтересах* суміщається специфіка самодіяльності акторів як суб'єктів власності та як носіїв певних функціональних ролей в інноваційному процесі (творців, упроваджувачів-піонерів і імітаторів, інвесторів, споживачів).

Таблиця 1

Порівняльна характеристика
потреб розвитку та інноваційних потреб економічного актора

	Інстинктові потреби Розвитку	Інноваційні потреби
Рівень рефлексії	Підсвідомість	Свідомість
Фактори ініціації	Екзогенні – домінують	Ендогенні та екзогенні
Момент ініціації	Неочікуваний, випадковий	Прогнозований (очікуваний), випадковий
Підстава для загострення	Суперечність між наявним та об'єктивно необхідним рівнями задоволення потреб, об'єктивні критичні відхилення між ними	Суперечності між наявним, об'єктивно необхідним та бажаним рівнями задоволення потреб, об'єктивно-суб'єктивні критичні відхилення між ними
Характер реагування на зміни	Апостеріорний (реактивний)	Апріорний (превентивний), апостеріорний (реактивний)
Безпосередній об'єкт(и) Мінливості	Актор	Актор, середовище
Тип реакції (поведінки)	Пасивний	Активний, пасивний
Спрямованість змін	Збереження сталого рівня задоволення потреб	Збереження та підвищення рівня задоволення потреб
Домінантні фактори вибору способу задоволення потреб	Передісторія, поточний стан і обмеження	Ідеальний образ майбутнього, поточний стан і обмеження, ретроспективний досвід
Ресурси, що можуть бути використані для задоволення потреби	Майже виключно традиційні	Традиційні та інноваційні

Інноваційні інтереси уособлюють суб'єктоцентричне відображення актором комплексу інноваційних відносин, при залученні в яких він:

- виявляє та усвідомлює *суперечність(ості)* у перебігу індивідуального відтворювального циклу. Насамперед на увагу заслуговують невідповідності між такими антонімічними формами ССЛ як

споживацька і продуктивна, розглянуті із врахуванням їх адекватності умовам, вимогам і стандартам середовища, фактичної міри самореалізації й комерціалізації у ньому;

- визначається із причиною і змістом відхилень, особистим ставленням до них, оцінює можливості та обмеження щодо зміни ситуації на свою користь;

• виходячи із очікуваного образу майбутнього, конкретизує цілі, програму задоволення відповідних інноваційних потреб та критерії успішності планованих дій.

Передвісником *інноваційної ситуації* є *істотне наявне чи прогнозоване загострення внутрішніх суперечностей* – *активних початків саморушності*, протилежності яких, як половинки цілого, знаходяться у відносинах взаємозалежності та взаємообумовленості. Із зникнення (знищення) однієї з них та розривом взаємозв'язку між ними існування іншої втрачає сенс. Їх сумісне, певним чином гармонізоване співіснування – тяжіння протилежностей – є необхідною передумовою збереження цілісності системи, в якій вони відтворюються, визрівають і розгортаються. Тож набуті природним та/або штучним шляхом засоби і механізми їх розв'язку апіорі підкорюються еволюційним імперативам, безумовно орієнтуючись на збереження і розвиток системи.

Істотними, з точки зору актора, визнаються невідповідності й незбалансованості, спроможні причинити відчутний внутрішній дискомфорт, критично знизити чи значно підвищити імовірність успішного виконання стратегічної місії. Перші становлять реальні

загрози відтворенню й класифікуються як небезпечні. Другі відкривають нові перспективи розвитку, надають додаткові можливості й переваги у конкурентній боротьбі, тож характеризуються як сприятливі. Вони на відміну від несприятливих чинників, які потребують обов'язкового реагування, ставлять перед кожним актором проблему вибору і дозволяють самотужки визначитися із доцільністю скористатися отриманими шансами.

Питання про те, що саме сприяє інтенсифікації інноваційних потреб, підштовхує акторів до їх усвідомлення – наповнення абстрактної жаги перемін конкретним змістом – й переростання в інноваційні інтереси, вже не є дискусійним. Загальновизнано, *універсальним невичерпним живильним джерелом і каталізатором якісної самоінливості є суперечності ендogenous та екзогенного походження, іманентні певній системі в конкретно-історичних умовах* [17, с. 45–58]. Коливання їх конфліктогенного потенціалу, детерміноване фазовими особливостями розгортання протиріч, ототожнюється з кінетичним імпульсом, що впливає на активність внутрішнього середовища через зміну кількісної міри руху – *енергії* (рис. 2).

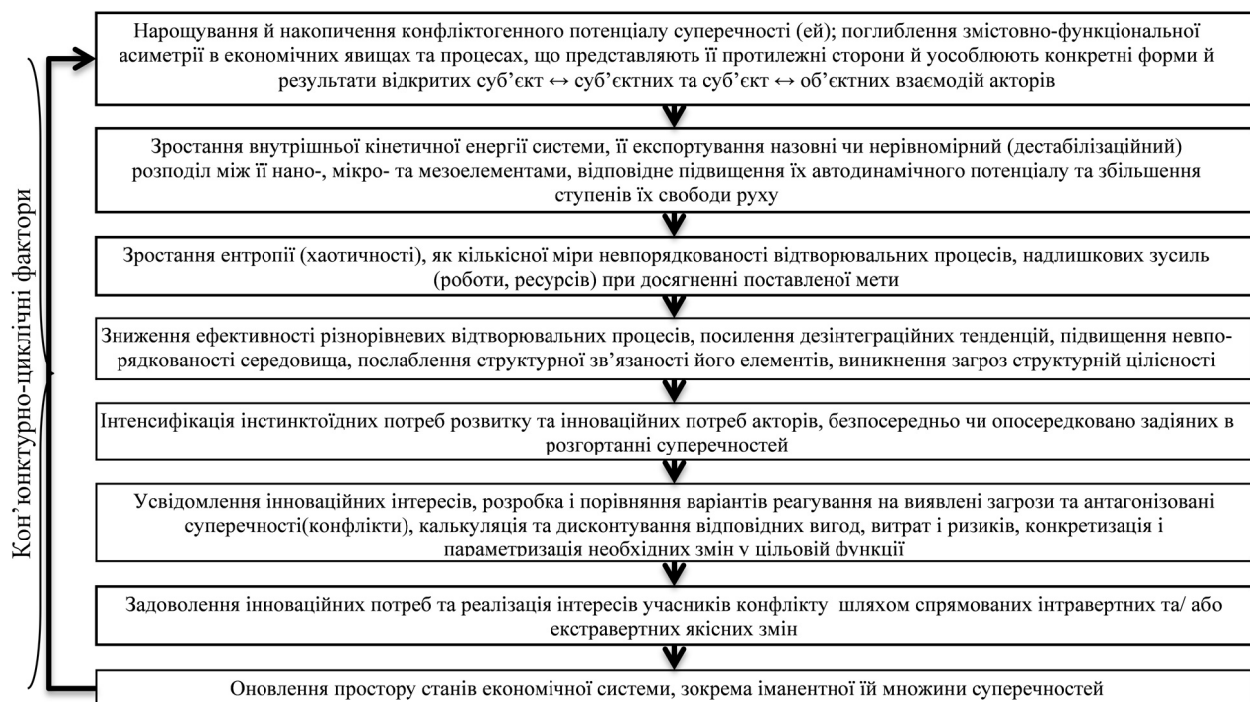

Рис. 2. Інтенсифікація інноваційних потреб як циклічно-кумулятивний результат антагонізації економічних суперечностей (конфліктів)

Не викликає сумнівів, що конкретний зміст ініційованих перемін визначається змістом та причиною онтологічно актуальної суперечності. Їх глибина – мірою змістовно-функціональної асиметрії в економічних явищах та процесах, що представляють її протилежні сторони й уособлюють конкретні форми й результати взаємодій акторів. Ступінь новизни – відхиленнями від традиційного перебігу подій при розгортанні конфлікту. Масштаб локалізації – кількістю дійових осіб, рівнями й секторами, де виникають високо турбулентні, загрозливі для самозбереження локуси. Терміновість – швидкістю ескалації напруженості. Характер (протидія, байдужість чи підтримка) – з огляду на сприятливі чи несприятливі очікування, пов'язані із набуттям чи отриманням певної новизни. А цільова спрямованість – необхідністю зменшити чи компенсувати негативні наслідки суперечності, запобігти подальшій антагонізації та, якщо останнє неминуче, використати її енергетичний потенціал при творенні майбутнього з вищим рівнем задоволення потреб.

Висновки. Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що механізми інноваційного самозапечення старої та творення нової якості з огляду на природне походження вбудовані в еволюцію людинорозмірних економічних систем будь-якого рівня агрегації. Їх запуску зазвичай передують інтенсифікація інноваційних потреб акторів, спричинена у чомусь унікальним загостренням внутрішніх та/ або зовнішніх суперечностей. Тож найдієвішим способом спричинити масове загострення інноваційних потреб та пожвавлення інноваційної активності є створення умов, за яких для переважної більшості економічних акторів реалізація еволюційних імперативів самозбереження й розвитку унеможливується поза інноваційним шляхом. Щодо заохочувальної мотивації, то запорукою її ефективності є її змістовна та інструментальна диференціація за цільовими адресатами із різною природною

схильністю до інновацій.

Література

1. Бажал Ю. М. Економічна теорія технологічних змін: Навчальний посібник / Ю. М. Бажал. – К.: Заповіт, 1996. – 240 с.
2. Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития / С. Ю. Глазьев. – М.: ВлaДap, 1993. – 310 с.
3. Кристенсен К. Дилемма инноватора / К. Кристенсен. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2004. – 239 с.
4. Нельсон Р., Уинтер С. Эволюционная теория экономических изменений / Р. Нельсон, С. Уинтер. – М.: Дело, 2002. – 536 с.
5. Федулова Л. І. Інноваційна економіка: Підручник / Л. І. Федулова. – Київ: Либідь, 2006. – 480 с.
6. Чесбро Г. Открытые инновации / Г. Чесбро. – М.: Поколение, 2007. – 336 с.
7. Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 456 с.
8. Яковец Ю. В. Эпохальные инновации XXI столетия / Ю. В. Яковец. – М.: ЗАО Издательство «Экономика», 2004. – 444 с.
9. Тарасевич В. Н. Очерки теории переходной экономики / В. Н. Тарасевич. – К.: Наук. думка, 2001. – 224 с.
10. Зорина З. А. Основы этологии и генетики поведения / З. А. Зорина, И. И. Полетаева, Ж. И. Резникова. – М.: Изд-во МГУ, 1999. – 215 с.
11. Карпинская Р. С. Социобиология. Критический анализ биологии социума / Р. С. Карпинская, С. А. Никольский. – М. Мысль, 1988. – 312 с.
12. Кейлоу П. Принципы эволюции / П. Кейлоу. – М.: Логос, 2005. – 187 с.
13. Джемс В. Психология и философия: диалог на рубеже веков / В. Джемс – М.: Педагогика, 1998. – 196 с.
14. Тарасевич В. Н. Экуника: гипотезы и опыты / В. Н. Тарасевич. – М.: ТЕИС, 2008. – 565 с.
15. Джуэлл М. Современная индустриально-организационная психология / М. Джуэлл. – М.: Мысль, 2001. – 312 с.
16. Rogers E.M. Diffusion of innovations (4th ed.) / E.M. Rogers. – New York: The Free Press, 1995. – 540 p.
- Курдюмов С. П. Историческая динамика. Взгляд с позиции синергетики / С. П. Курдюмов, Г. Г. Малинецкий, А. В. Подлазов. – М.: Мир, 2007. – 278 с.

В статье раскрываются конструктивные особенности мотивационного механизма инновационной динамики. Дается характеристика и обосновывается инстинктоидная природа его первичных элементов – инновационных потребностей и инновационных интересов. Анали-

зируется взаимосвязь между онтологической конкретикой актуальных экономических противоречий и инновационных потребностей.

Ключевые слова: эволюционные императивы, инстинкты, инновационные потребности, инновационные интересы, наследственность, изменчивость, противоречия.

The design features of the motivational mechanism of innovation dynamics are pointed out. Innovation needs and innovation interests are characterized as its primary elements and instinctiod origin of the latter is grounded. Relationship between the ontological specifics of actual economic contradictions and innovation needs are analyzed.

Keywords: evolutionary imperatives, instincts, innovation needs, innovation interests, heredity, variability, contradictions.

Рекомендовано до друку д. е. н., проф. Тарасевичем В. М.